

Makale Künyesi (Araştırma): Muratoğlu, M. (2023). Yeni bir melhame üzerine: *kitâb-ı usûl-i melhame*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 8(2), 745-764.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1370219>

YENİ BİR MELHAME ÜZERİNE: KİTÂB-I USÛL-I MELHAME

Murat MURATOĞLU¹

ÖZET

Sözlük anlamı “kanlı ve büyük savaş, muharebe” olan melhame, doğa olaylarından hareketle gerçekleşecek/gerçekleşebilecek olay ve durumların yorumlanması temelinde edebî ve folklorik bir tür olarak ortaya çıkmış ve çağlar boyunca insanoğlunun ilgisini çekmiştir. Doğa ile yatan, doğa ile uyanan, doğa ile beslenen kısacası doğa ile yaşayan insanoğlu bu türe ilgi göstermiş ve sosyal yaşantısını bu tahminler çerçevesinde düzenleme yoluna gitmiştir. Meteorolojik ve astrolojik bilgiler kitabı olarak da değerlendirilebilecek olan melhamelerde yılın on iki ayından ve bu süre içerisinde meydana gelecek astrolojik olayların gelecekte insanlar ve dünya üzerindeki etkilerinden söz edilir. Yağmur yağması, güneş tutulması, deprem, gök gürlemesi gibi birçok doğa olayını ele alan eserlerin konuları dikkate değer bir içeriğe sahiptir.

Bir yıldızname türü olmasına karşın melhamelerde yıldızname geleneğinde kaleme alınan türlerin aksine şahsi konulardan çok toplumsal konuların ele alınmış olması bu türün disiplinlerarası bir mahiyete haiz olmasını gerektirmektedir. İçerikleri bakımından öncelikle gök bilimi daha sonra, tıp, botanik, eski medeniyetlerin kültürü ve yönetimi ile ilgili önemli bilgiler sunan melhameler, yazıldıkları dilde, bu alanlarla ilgili söz varlığını da ortaya koyar. XV. yüzyılda Eski Oğuz Türkçesi Dönemi’nde Farsçadan tercüme yoluyla ilk örneklerine rastlanan türün yurt içi ve yurt dışında birçok nüshası bulunmaktadır. Çalışmaya konu olan yazma Harvard Üniversitesi, Houghton Kütüphanesinin dijital ortamda erişime sunduğu ve MS Turk 13. katalog numaralı mensur melhame örneğidir. Eserin adı Kitâb-ı Usûl-i Melhame’dir. Yunus bin Sakka tarafından kaleme alınan eser 22 varaktır. Harekeli ve okunaklı bir nesihle kaleme alınmıştır. Baştan eksik olan nüshada, melhame geleneğinin aksine sadece üç ayla ilgili yorumlamalara yer verilmiştir. Kolofon bilgilerinde hicri 841 yılına tarihlenen eser türün Türkçedeki ilk örneklerindedir. Eski Oğuz Türkçesinin imla, ses ve şekil özelliklerini genel itibarıyla yansıtan eser, söz varlığı açısından da Türkçenin XV. yüzyılda botanik, tıp, gök bilimi ve devlet yönetimi ile ilgili terimleri karşılayabilecek yetkinlikte olduğunu göstermektedir. Yazma hakkında genel bilgilerin verileceği çalışmada, yazmanın melhameler içerisindeki yeri, dil özellikleri ve söz varlığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Melhame, Melhame-Name, Yorumlama, Doğa Olayları, Eski Oğuz Türkçesi.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, Öğr. Gör. murat.muratoglu@omu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-4067-8564>

GİRİŞ

Sözcük, kaynaklarda, *melhame* ve bunun çoğulu olan *melahim* şeklinde geçtiği gibi *melheme*, *mülhime*, *mülheme* şekillerinde de görülür. Bu adlandırma çeşitliliği türün henüz uzlaşmış bir adının olmadığını göstermektedir. Sözcük, melhame (ملحمه) ل-ح-م (< Ar. l-h-m) üçlü kökünden türemiştir ve sözcüğün manası “şiddetli harp, şiddetli harp yeri” dir (Sarı, 1984, s. 1359). Sözcüğün anlamları; *Kamus-ı Türki*’de (2005, s. 777) “çok telefâtı mucîb büyük muharebe”, Redhouse’un *Müntehâb-ı Lügât-ı Osmâniyye* adlı eserinde “muharebe, cenk, kavga, mukatele” (2016, s. 260), Çağbayır’ın *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* adlı sözlüğünde “kanlı savaş, meydan muharebesi, büyük savaş” (2017, s. 1033) şeklinde verilmektedir. Esasında türetildiği ل-ح-م (l-h-m) üçlü kökün sözlükteki anlamı (isim olarak) “et, maddelerin özü, (fiil olarak) bir işi sağlam yapmak, eti kemikten ayırmak”tır. Melhame bu üçlü kökün mimli mastarıdır veya mekân ismi yapan kalıp yardımıyla aynı kökten türetilmiş yer isimidir (Boyraz, 2006, s. 15).

Sözlüklerdeki “savaş”, “muharebe” ve “et” gibi anlamlarının yanı sıra *melhame* sözcüğü, edebî bir türün ismidir. Sözcük edebî bir terim olarak özellikle yıldız, Ay ve Güneş gibi gök cisimlerine, gökyüzü ve yeryüzündeki hareketlere, doğa olaylarına dayandırılarak geleceğe dair verilen hükümler ve bu hükümlerin kaleme alındığı eserleri adlandırmak için kullanılan bir sözcüktür. Sözcüğün edebî-folklorik bir tür olduğunu belirten Turan (1998, s. 681); “belirli günlerdeki iklim şartlarını birer işaret sayarak geleceğe yönelik tahminler ileri süren bir yazı çeşidi” olduğunu ve “bu yönüyle yıldızname veya falname gibi gelecekte haber vermeye çalışan bir tür” olduğunu söyler.

Bu tür metinler yılın on iki ayını esas alarak genellikle on iki babdan meydana gelir ve her bir bab on iki aydan birine tahsis edilmiştir. Aylar içerisinde meydana gelen tabiat olaylarından hareketle yapılan tahminleri içeren eserlerin çoğu Süryânilerin yılbaşı olan ekim ayı ile başlatılır. Eserler arasında farklılık gösteren bu durum Arapça melhamelerde genellikle nisan, bazı diğer melhamelerde ise mart ayı ile başlar.

Bablarda, ayların iklimsel özellikleri ve tabiata ilişkin bilgiler, gökyüzü ve atmosfer olayları (Ay ve Güneş tutulması, kuyruklu yıldız, yeni ay, gök gürültüsü, yıldırım düşmesi, yağmur, sis, vs.), insanların hayatı ve memleketlerin durumlarıyla ilgili hükümler (kıtlık, bolluk, ucuzluk, pahalılık, savaş, barış, hastalık, depresyon, vs.), tercih edilmesi gereken/edilebilecek veya kaçınılması gereken yiyecek ve içecekler, uygun olan ve olmayan davranışlar, tarihte bu ay içerisinde meydana gelen olaylar ve ilgili aya ilişkin diğer ulusların inanışları, ayın gece ve gündüzlerinin süreleri ve ayrıca burçların durumları anlatılmaktadır. Takvimlerdeki belirli günlerin meteorolojik özelliklerine bakılarak o yıl içerisinde vuku bulması muhtemel, halkın geçimiyle ilgili konularda hükümler ve tahminler ileri süren edebî bir tür olarak ortaya çıkmasına rağmen melhameler zamanla, siyasi konularda yapılan yorumlamalar neticesinde devletler ve padişahlar nezdinde önem verilen bir ilim şubesi hâline gelmiştir.

Süryâniceden Arapçaya tercüme yoluyla Müslümanlar arasında yaygınlaşan melhamelerde bu alana ilişkin bilgiler, Danyal peygamber etrafında biçimlenmiştir². Türk

² Daha geniş bilgi için bk. Demir, 1999.

edebiyatında XV. yüzyıldan sonra çeviri yoluyla görülmeye başlanan türün ilk örnekleri Arap kaynaklarına dayanan Farsça eserlerden tercüme edilmiştir.

Eski Oğuz Türkçesi Dönemi'nde yapılan bu çevirilerin ilki Yazıcı Selahaddin'in *Şemsiyye*³ adlı eseridir. Eser, Ebu'l-Fazl Kemaleddin Hüseyin Hubeyş bin İbrahim bin Muhammed Et-Tiflisî'nin *Usûlü'l-Melâhim*⁴ adlı eserinin tercümesidir. Bir diğer önemli melhame örneği Cevrî'nin Yazıcı Selahattin'in eserini sadeleştirerek aktardığı *Melhame-i Cevrî* adlı eseridir. Manzum eser üzerine Yasemin Akkuş (2001) tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Melhame türünde kaleme alınmış eserlerden biri de Ebrî Hâce İbn-i Âdil'in *Kitâb-ı Usûlü'l-Melâhame* adlı eseridir. Farklı kütüphanelerde on üç nüshası bulunan eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan bölümünde yer alan nüshası üzerine Ayşe Aydın (2011) tarafından doktora tezi hazırlanmıştır. Türkçede melhameler yaygın olarak mensur olup manzum olarak yazılmış olanları da vardır⁵. Mensur olanların kaynağı yine Ebu'l-Fazl'ın "*Usûlü'l-Melâhim*"idir. Başka bir deyişle Türkçedeki melhameler, bu eserin farklı zamanlarda değişik kişiler tarafından yapılmış tercümelerinden ibarettir (Akça Şener, 2021).

Çalışmamıza konu olan eser de Harvard Üniversitesi, Houghton Kütüphanesinde MS Turk 13. numara ile kayıtlı mensur melhame örneğidir.

1. HARVARD ÜNİVERSİTESİ, HOUGHTON KÜTÜPHANESİNDE "MS TURK 13." NUMARA İLE KAYITLI MELHAME

1.1. Yazma

Çalışmaya konu olan yazma Harvard Üniversitesi, Houghton Kütüphanesinin dijital erişime sunduğu ve MS Turk 13. katalog numaralı mensur melhame örneğidir. 22 varaktan oluşan yazma içerisinde melhame bölümü, 2a varağında başlar ve 19a varağında son bulur. Harekeli nesih yazıyla yazılmıştır. 19b-22a varakları arasında manzum bir ruzname metni bulunmaktadır. Çalışmamızı ihtiva eden melhame bölümünün başı eksiktir. Katalog bilgilerine göre bir varaklık eksiklik mevcuttur. 17 x 12,8 cm boyuta sahip olan yazmada metnin yazıldığı alan 13,5 x 9 cm'dir. Harekeli ve okunaklı bir nesihle kaleme alınan nüshanın her varağında 11 satır bulunmaktadır. Harekelerin düzenli bir şekilde verilmiş olması bazen eklerin ünlüsünün yazılmamasına sebep olmuştur. Bablar ve bablar içerisindeki fasıllar kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

³ H 811, M 1408

⁴ XII. yüzyılda Arapçadan Farsçaya tercüme edilmiştir. Eserin mütercimi Ebu'l-Fazl Selçuklu sarayının müneccimbaşısıdır ve eserini II. Kılıçarslan'a sunmuştur. *Usûlü'l-Melâhim*'in verdiği bilgilere göre melhamelerin kaynağı Danyal peygamberdir. (Daha geniş bilgi için bk. Boyraz, 2006).

⁵ Ayrıca bk. Kara, N., (2013), *Pervâne bin Abdullah'ın Kitab-ı Melhamesi Üzerinde Tarihsel Dil Bilgisi Çalışması*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sivas., Atasoy, F. O., (2001), *Melhame-i Şeyh Vefâ*, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul., Sevinç, S. (1999), *Yazıcı Salih'in Melhamesi (Melhame-i Şemsiye)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Müellif/müstensih kimi yazım hatalarında yazının üzerini siyah kalemle çizerek doğru yazımı derkenara kaydetmiştir.

1.2. Yazmanın Adı, Yazarı ve Yazılış Tarihi

Yazmanın 1a varağında isminin *Kitâb-ı Usûl-i Melhame* olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ancak bu bilginin, yazmanın kaleme alındıktan sonraki bir tarihte başka bir kişi tarafından verildiği düşünülmektedir. Yazmanın kolofon bilgilerinde eserin hicri 841 (miladi Mart/Nisan 1438) yılında Şevval ayının başında tamamlandığı ve yazarının Yunûs bin Saqqa olduğu belirtilmektedir. Yazmanın ikinci bölümünde bulunan manzum ruzname de muhtemelen aynı yazar tarafından kaleme alınmıştır. Ancak kolofon bilgisindeki yazar hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.3. Yazmanın İçeriği ve Diğer Melhameler Arasındaki Yeri

Yazma XV. yüzyılda kaleme alınmış mensur bir melhame örneğidir. Melhameler içerikleri bakımından on iki aylık süreçte meydana gelen doğa olaylarından yola çıkılarak gelecekle ilgili yapılan yorumlamalardır. Bu tür eserlerde yazma bablara ayrılmıştır ve her bab bir ayı ihtiva eder. Bölümlerin içerisinde mezkûr ay sırasında görülen veya görülebilecek doğa olayları fasıllar şeklinde verildikten sonra yorum ve tahminlerde bulunulur. Eski Oğuz Türkçesi Dönemi'nde tercüme yoluyla dilimize kazandırılan melhame metinlerinin 15. yüzyılın ilk yarısında yoğunlaştığı görülmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi ilk melhame örneği 1408 (H 811) tarihli Yazıcı Selahaddin'in *Şemsîyye* adlı eseridir. Yine bu yüzyılda kaleme alınan *Kitâb-ı Usûl-i Melhame* 1459, (H 864), Yazıcıoğlu Ahmed Bican'ın *Melhame'si* ise 1466 (H 870) yıllarına tarihlendirilir. Çalışmaya konu olan eserin kolofonundaki bilgiler eserin Türk edebiyatındaki ilk melhame örneklerinden biri olduğunu göstermektedir.

Eserin baş kısmı eksiktir. Yazmada şubat ve eylül ayları ile ilgili olan bölüm eksiksizdir. Ancak giriş bölümündeki eksikliğin ne kadar olduğu ve hangi ay hakkında yorumlamalar yapıldığı belli değildir. Katalog bilgilerinde yazmanın baştan bir varak eksik olduğu belirtilmiş olsa da melhame geleneği ile kaleme alınan eserlerin on iki ayın tamamını içerdiği görülmektedir. Kanaatimizce nüsha katalogda verilen bilginin aksine daha hacimli olmalıdır.

Baştan eksik olan birinci ve diğer bölümlerde bahsedilen doğa olayları şunlardır: *gün dutılsa, ay dutılsa, gün ağıllansa, ay ağıllansa, ay çalakoyn toğarsa, kuyruklu yıldız toğarsa, yıldızlar çok dökülse, elegüm sağmal maşrıkdan yaña belürse, harbe maşrıkdan yaña toğsa, maşrıkdan yaña kızarsa, gökde 'aceb nesne belürse, hevâda cânavar gibi nesne görünse, evvelinde gök gürlöse, ay şoşında gürlöse, yıldırım şakısa, cemre düşse, yağmur yağsa, gün tütılsa, yèñi ay ağıllansa, yèñi ay çalkoyun toğarsa, yıldızlar dökülse, elegüm sağmal maşrıkdın yaña görünürse, ayda harbe maşrıq tarafından, gök maşrıkdın yañadın kızarsa, mağribden yaña kızarsa, gökde bir 'aceb nesne belürse, havâda cânavar gibi nesne görünse, gök gürlöse, ıldırım çok ıldırasa, ıldırım ıldırasa, yağmur katı yağarsa, tolu*

yağsa, toprak yağsa yâhûz yel kızıl getürse, kurbaga ya sogulcan yağsa, kurbaga ve sogulcan yağsa, katı toz koparsa, busarık olursa, katı yel eserse, gök gürlöse, yer güvildese, yer deprenürse.

Bahsedilen kırk iki doğa olayının gerçekleşmesi durumunda doğada ve toplumda ne gibi değişikliklerin olacağı ve insanların bu değişikliklerden nasıl etkileneceği hakkında açıklamaların olduğu metnin bu bölümünde, diğer melhamelerin aksine tavsiye ve öğüt içeren açıklamalara yer verilmemiştir.

Birinci bölümde mevcut ay içerisinde meydana gelen değişikliklerden bahsederken bu ayın on beşinci gününde kible rüzgârı estiği, ağaçların damarlarının açılıp suların yukarıya çıktığı, bitkilerin tomurcuklanmaya başladığı bilgisi verilmektedir. Ayrıca bu ayın on sekinci gününde *sa'dübulâ* adlı yıldızın doğduğu, *tarab* adlı yıldızın en parlak ve dolgun hâle geldiği, yirminci gününde *sa'dü's-su'üd* adlı yıldızın doğduğu, *cebhâ* adlı yıldızın en parlak ve dolgun hâle geldiği söylenmektedir. Melhame geleneğinde yazılan eserlerin içeriğinden hareketle bu doğa olaylarının şubat ayında gerçekleştiği söylenebilir (Aydın, 2011. s. 289). Ancak yazmanın bölüm başlıklarına bakıldığında şubat ayı için ayrılan bölümün birinci bölüm değil, ikinci bölüm olduğu görülmektedir.

Yazmanın ikinci bölümü başlığa göre şubat ayıdır; “*bâb-ı fıvraris kışuñ şoñ ayıdur ve bu aya siryânice şubât dërler bârsice behmen-mâh dërler*” (9a10-11). 9a varlığının onuncu satırından başlar ve 15a varlığının dokuzuncu satırında son bulur. Metinde bab sözcüğünün ikinci “b” harfinin üzerinde *muharrem* yazılmıştır. “*fıvraris*” bu ayın Rumcası ve “*behem-mâh*” ise Farsçasıdır⁶. Devam eden satırlarda, ayın otuz gün olduğu ve bu ayın yedinci gününde yere, on dördüncü gününde havaya ve yirmi birinci gününde suya cemrelerin düştüğü belirtilmektedir. “*adedi otuz gündür ve bu ayuñ yedinci güninde yere cemre düşer ve on dördünci güninde yele cemre düşer ve yigirmi birinci güninde şuya cemre düşer ve cemre dëyü güneş issiligine dërler*” (9b1-3).

Şubat ayında doğada gerçekleşen olaylardan en önemlisi cemrelerin düşmesidir. Bu durum yazmada belirtilmektedir (bk. 9b1-10). Ancak şubat ayında gün sayısı bakımından bir yanlışlığın söz konusu olduğu görülmektedir. Nitekim melhame geleneğinde yazılan eserlerin hemen hepsinde şubat ayı yirmi sekiz gündür (Aydın, 2011, s. 290; Kara, 2013, s. 211) ve kebise⁷ yılında yirmi dokuz gün çeker.

Üçüncü bölüm eylül ayına ayrılmıştır: “*bâb-ı istefrûs ve bu aya süryânice eylül dër[ler] ve pârsice şehrivarmâh dërler*” (15a 10-11). Metne göre eylül ayı otuz gündür ve bu ayın ilk günü *züyre* adlı yıldız doğar, *su'udu'l-ahbiye* adlı yıldız en parlak ve dolgun hâlini alır. Yine bu ayın on sekizinci gününde *şarfe* adlı yıldız doğar, *fer'u'l-muqaddem*

⁶ İran takviminin onbirinci ayı: 21 Ocak-20 Şubat (Kanar, 2019, s. 205).

⁷ Dört yılda bir meydana gelen ve şubatın yirmi dokuz gün olduğu yıl.

adlı yıldız en parlak ve dolgun durumuna gelir. Gün sayısı ve bu ayda meydana gelen doğa olayları diğer melhameler ile paralellik göstermektedir.

2. İNCELEME

2.1. Dil Özellikleri

2.1.1. Çalışmaya konu olan metin bütünüyle harekeli bir nesih örneğidir. Kimi eklerdeki ünlüler hareke ile gösterilmiştir. Bu durum sözcüklerin ünlülerinin yazımında da kendini göstermiş ve bazı çift yazımlara neden olmuştur:

çok – چوق / چُق – صيرو / صيرو sayru

Bir diğer ikilik ekleşme sürecinde eklerin ayrı yazılıp yazılmaması durumudur. Vasıta hâli eki genellikle *ile* edatının ekleşmiş biçimiyle oluşturulmuş olup bu yapı bazen bitişik bazen de ayrı yazılmıştır: *çerisiyle*, (17b/11)*kâfirler ile* (16b/2), *yıldızlar ıla* (9a/7). “Eski Oğuz Türkçesi Dönemi eserlerinde düzenli bir imlâdan söz etmek mümkün değildir. Bu dönemde yazılan eserlerin imlâsı genelde kuralsız ve düzensizdir. Dönem ürünlerinde hem Eski Türkçe imlâ geleneğinden gelen Uygur ve hem de Arap-Fars imlâ geleneklerinin izlerini görmek mümkündür” (Türk vd. 2012, s. 29).

Metnin iki yerinde ayrılma hâli ekinin yazımı için tenvin kullanılmıştır: *bahâdurlardan* (2b/6), *sovuğdan* (3a/8).

2.1.2. Eski Türkçe Dönemi’nde dudak uyumuna tabi olan bazı eklerin Eski Oğuz Türkçesi Dönemi’nde bu uyumu bozduğu görülür. Bu nedenle “Dönem eserlerinde kurallaşmış bir dudak uyumundan bahsetmek mümkün değildir” (Türk, vd, 2012, s. 31). Metinde kimi eklerin yalnız düz şekilleri kullanılırken: *sayruluk*, *hoşlık*, *ölümü*, *dutıl-*, *görün-*, kimi eklerin de yalnızca yuvarlak şekilleri görülmektedir: *eminsüz*, *ansuzın*, *dédügüm*, *yağduğı*. Şu iki örnekte dudak uyumunun bozulmadığı görülür: *dökül-*, *düşür-*.

2.1.3. Türkçe kelimelerde iç ve son ses durumundaki /-k-/ > /-h-/ değişimi Eski Oğuz Türkçesi Dönemi’nde geniş ölçüde görülen bir değişikliktir (Ergin, 1963, s.418). Metinde yalnızca bir örnekte bu değişikliğe rastlanmaktadır: *korhu*

2.1.4. Eski Oğuz Türkçesi Dönemi eserlerinde ön ses durumundaki /t-/ sesi genellikle kurallı olarak tı (ط) ile yazılır. Ancak bazen aynı kelime aynı metin içerisinde bile hem /t-/’li hem de /d-/’li şekillerde görülebilmektedir (Özkan, 2013, s. 96). Metinde bu yazılışa örnek birçok sözcük bulunmaktadır: *tutıl-* ~ *dutıl-*, *taşra* ~ *daşra*, *tolın-* ~ *dolun-*, *tam* ~ *dam*, *tag* ~ *tağ*. Türkçe sözcüklerde görülen bu çift yazımlar yabancı sözcükler için genellikle kurallı bir hâlde olmasına rağmen şu örnekte çift yazıma rastlanmaktadır: *tahil*

~ *dahıl*. Sözcüğün bu tür bir çift yazıma uğramış olması; Türkçede uzun zamandır yaşıyor ve kullanılıyor olmasının yanı sıra, melhamelerin konuları bakımından botanik ve ziraatle ilgili söz varlığını barındırması nedeniyle sık kullanılmış olmasından kaynaklanıyor olmalıdır.

2.1.5. Bazı sözcüklerde söz başında /y/ düşmesi görülmektedir: *yıldırım* ~ *ıldırım*, *ılkı*, *ılduz* ~ *yılduz*. Metinde *yıldırım* ve *yılduz* sözcüklerinin her iki şekli de görülmesine rağmen *yılkı* sözcüğü tek şekilde görülmektedir.

2.1.6. Dönem eserlerinin Türkçe sözcüklerinde /s/ ünsüzü, sin (س) ve sad (ص) ile yazılmaktadır. “Yabancı asıllı sözcüklerde kalın ve ince sıradan ünlülerin bulunuşuna göre sin ve sad’in yazılışında genellikle bir düzen varken Türkçe sözcüklerin yazılışında kalın sıradan sözcüklerde sin kullanıldığı görülür” (Özkan, 2013, s.96). Metinde bu tür çift yazımlar görülmektedir: *şu* ~ *su*, *şovuk* ~ *sovuk*

2.1.7. Eski Oğuz Türkçesinde kapalı e (è) sesinin var olup olmadığı henüz açıklığa kavuşturulamamıştır. Yenisey Yazıtları’nda, Brahmi alfabesiyle yazılmış Türkçe metinlerde özel işaretlerle Nehcü’l-Ferâdis’te ye ve üstün ile işaretlenen bu sesin metnimizde ye ve esre ile işaretlendiğini ve bu sözcüklerde ilk hecedeki sesin kapalı e olması gerektiğini -ihtiyatla- söyleyebiliriz⁸: *êrişe*, *édine*, *élinde*,

2.1.8. Eski Oğuz Türkçesinde vasıta hâli için +*ile*, +*ıla*, +*In* ekleri ve birle edatı kullanılır ve “bu hâl fiilin ne ile, hangi araçla gerçekleştiğini göstermek için isme getirilerek yapılır” (Akar, 2019, s.141). Bu dönem metinlerinde +*In* şekilli vasıta hâli ekinin bulunma eki fonksiyonunda kullanıldığı bilinmektedir (Gülsevin, 2011, s. 74). Metinde vasıta ekinin bulunma fonksiyonunda kullanıldığı tespit edilmiştir: *ve eger kızardığı vaqtin bir issi yel esse* (12a/7) *yér*.

2.1.9. Metinde Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sıklıkla görülen ve eksiz belirtme olarak nitelendirilebilecek zamir n’sinin yükleme hâli eki göreviyle kullanıldığı görülmektedir: *oğlanların çok düşüre* (4a/7), *élin harâb kıllalar* (5a/11), *yıluş ekini hâlin bilesin* (10/6) *mecmû’in kıra* (15b/8).

2.1.10. Eski Oğuz Türkçesinde istek kipi -A, istek kipi görevinin yanı sıra, emir, gelecek zaman, geniş zaman ve tasarlama anlamlarını da taşımaktadır (Akar, 2019, s. 177). İncelenen metinde -A morfeminin geniş zaman fonksiyonunda kullanıldığı görülmektedir: *eger şenbeh gün toğarsa kış katı ola sovuğ ola ve yağmur çok yağa ve gün kurağ ola ve yemiş az ola ve yüz sayruluklar çok ola ve anşuzın ölmek çok ola ammâ*

⁸ Metin içerisinde ye ve esre ile işaretlenen ve kapalı e’nin varlığından ihtiyatla söz ettiğimiz sözcüklerin yazımında ikilik görülmektedir.

'avratlar ölümü çok **ola** eger işbu ayda gün dutılsa yıl eyü ve ni'metler ucuz **ola** berber pâzişâhı rûm bahâdurlarından birini kulluğu **édine** ve ol bahâdur pârs élinde gökçek 'imâretler **yapa**. (2b/1-8). Bu ekin yazımında da bir ikilik göze çarpmaktadır. Ek bazen elif ile gösterilirken (*toğa* طغا - *ese* اسا), bazen he ile gösterilmiştir (طغه - اسه).

2.1.11. Köktürkçede bulunma hâli olan +DA morfemi ile karşılanan ayrılma hâli Uygur Türkçesinde +dAn ve +dIn şekillerinde görülmeye başlanmıştır. Çağatay Türkçesinde yaygınlaşan +dIn şekilli ayrılma hâli ekine Eski Oğuz Türkçesi Dönemi'nde birkaç örnekte rastlanır (Akar, 2019, s. 140). İncelenen metinde +dAn şekilli ayrılma hâli ekinin yanı sıra +dIn şekline de rastlanmaktadır: *maşriğ^{dm} yaşad^{dm}* (4a/2), *maşriğ^{dm} yaşad^{dm}*. Yalnızca *maşriğ*, ve *yaş* sözcüklerinden sonra görülen ekin, metnin farklı yerlerinde aynı sözcükte bile +dAn şekilli örnekleri mevcuttur.

2.1.12. Eski Oğuz Türkçesinde gereklilik kipi olarak kullanılan -A gerek yapısı metinde tespit edilmiştir: *mâlları yağa gerek* (5a/1)

2.2. Söz Varlığı

2.2.1. Bitki, Yiyecek, İçecek İsimleri

ağaç "ağaç", **arba** "buğdaygillerden çoğunlukla hayvan yemi olarak kullanılan, buğdaya göre daha erken gelişen ve olgunlaşan kılçıklı bir tahıl türü", **bal** "arıların ürettiği tatlı", **biçin** "ekin biçme, hasat", **buğday** "taneleri en önemli besinlerimizden olan ekmeğin yapımında kullanılan tahıl", **ekin** "tarlaya ekilen bitkilerin hasat sonuna kadar aldıkları durum", **hurma** "hurma ağacının yemişi", **ot** "küçük bitkilerin genel adı", **sirke** "salata gibi yiyeceklere çeşni vermekte kullanılan üzüm, elma vb. mayalanmış meyve suyu", **süci** "şarap", **tahıl** "tahıl, hububat", **üzüm çibukları** "dal, körpe dal", **yağ** "yağ", **yemiş** "meyve", **yemiş ağacı** "meyve ağacı".

2.2.2. Hastalık ve Hastalık ile ilgili İsimler

'**avratlar ölümü** "kadın ölümleri, kadınların yakalandığı hastalıklar", **agrı** "agrı, acı, sancı", **bersâm** "zatülcebp hastalığı, satlıcan", **boğaz agrısı** "boğaz agrısı", **çıban** "vücudun herhangi bir yerinde deride, şişkinlik, kızartı, agrı ve ateş yükselmesiyle kendini gösteren irin birikimi", **dermânsuz agrı** "tedavisi bulunmayan hastalıklar", **ıglü** "dertli, gamlı, hastalıklı" **kiçücük oğlanlar ölümü** "bebek ölümleri", **kızlar ölümü** "genç kızların ölümü", **köcalar ölümü** "yaşlıların ölümleri", **mefâcân ölümü** "yakalanılan hastalık sonucu ansızın ölme", **oğlan düşür-** "çocuk düşürmek, düşük", **öksürük** "öksürük", **şayruluk** "hastalık", **sersâm** "insanlara sersemlik veren bir beyin hastalığı, memenjit",

ţumaġu “ nezle, ingi”, **uyuz** “uyuz, bulaşıcı deri hastalığı”, **vebâ** “veba hastalığı, çeşitli yollardan bulaşan öldürücü bir hastalık”, **yigitler ölümü** “gençlerin yakalandığı ve ölümle sonuçlanan hastalıklar”, **yigle-** “hasta olmak”, **yüz şayruluklar** “ yüzde meydana gelen hastalıklar”.

2.2.3. Ay, Gün, Vakit İsimleri

abril “ nisan ayı”, **aşşam** “akşam, akşam vakti”, **ay** “ay”, **âzine** “cuma günü” **behem-mâh** “İran takviminin on birinci ayı, şubat”, **çehârşenbeh** “ çarşamba”, **dün** “gece”, **eylül** “eylül ayı”, **fivraris** “Rumca şubat ayı”, **gelesi yıl** “gelecek yıl, bir sonraki yıl”, **gün** “gün”, **iklîm** “iklim, mevsim”, **isterfrus** “Rumca eylül ayı”, **kış** “kış mevsimi”, **kışuñ soñ ayı** “şubat ayı”, **mâyîs** “Süryanice mayıs ayı”, **muharrem** “hicri takvimin birinci ayı”, **pençşenbeh** “perşembe”, **şehrivar-mâh** “İran takviminin altıncı ayı (23 ağustos-22 eylül)”, **şenbeh** “gün, cumartesi”, **şubât** “Süryanice şubat ayı”, **taş** “güneş doğumundan önceki alaca karanlık”, **vakit** “ vakit, günün belli bir bölümü”, **yarımdası** “ertesı gün”, **yay** “ ilkbahar mevsimi”, **yaz** “ yaz mevsimi”, **yıl** “on iki aylık süre, yıl”, **zamân** “ zaman, vakit”.

2.2.4. Özel İsimler

ahvâz “bugün İran'da Huzistan Eyaleti'nin yönetim merkezi olan şehir”, **bâbîl** “bugün Bağdat'ın aşağı tarafında ilk çağdan kalma bir şehir”, **bârsice** “Farsça”, **berber** “Afrika'nın kuzeyindeki bölge ve bu bölge halkına verilen isim”, **ebrîl** “bir şehir adı”, **kûhistân** “İran'ın doğusunda Horasan bölgesinin güneyindeki dağlık bölge”, **mağrib** “Mısır dışında Kuzey Afrika'da bulunan bölge”, **mâhîn** “bir bölgenin adı”, **maşrıķ** “Doğu ülkeleri”, **mecûsî** “Zerdüşť dininden olanlar, ateşe tapanlar”, **pârs** “Fars, İran”, **pârsice** “Farsça”, **rûm** “Rum, Yunan”, **siryânice** “Süryanice”, **süryânice** “Süryanice”, **ţâberistân** “şimdiki Mazenderan, Gülistan ve Gilan eyaletlerini içine alan İran'daki tarihi bölge”, **yemen** “Arap yarımadasının güneyindeki bölge”, **zengî** “Zenci, Şiraz ve havalisinde 14. ve 15. asırlarda hüküm süren beyliğin adı”.

2.2.5. Hayvan İsimleri

arslan “aslan”, **balıķ** “balık”, **cânaver** “yırtıcı ve zararlı hayvanlar”, **çekürge** “çekirge”, **geyik** “geyik”, **ılkı** “her türlü hayvan, hayvan sürüsü, at sürüsü”, **şoġulcan** “solucan”, **taşşan** “tavşan”, **toġuz** “domuz”.

2.2.6. Gök Cisimleri

bulut “bulut”, **cebhâ** “bir yıldız adı”, **fer‘u’l-muḳaddem** “yıldız adı, ışsız iki yıldızdır ve göze benzemektedir (On altı martta doğar, on sekiz eylülde batar)”, **ḫarbe** “şimşek, güneş ışığının bulutlara vurması”, **gün** “güneş”, **güneş** “güneş”, **ḫuyruḳlu yıldız** “kuyruklu yıldız”, **sa‘dü bulâ‘** “bir yıldız adı”, **sa‘dü’s-su‘ûd** “yıldız adı”, **ḫarab** “yıldız adı”, **şarfe** “yıldız adı, menazil-ikamerden biri”, **sa‘du’l-aḫbiye** “bir yıldız”, **yeḫi ay** “yeni ay, hilal”, **zühre** “zühre, venüs, çoban yıldızı”, **züyre yıldızı** “zühre”.

2.2.7. Coğrafi Adlar

bınar “pınar”, **deniz** “deniz”, **ırmak** “ırmak”, **tağ** “dağ”, **su** “su, akarsu”, **toz** “toz, çöl kumu”.

2.2.8. Doğa Olayları

busarıḳ “sis, sisli hava”, **cemre düş-** “şubat ayında birer hafta arayla havaya, suya, toprağa sıcaklık düşmek”, **es-** “esmek, rüzgâr esmek”, **elegüm sağmal** “gökkuşağı”, **gök** “gök”, **gök gürl-** “gök gürllemek”, **gök karar-** “gök kararmak, çok bulutlu olmak”, **gök kızar-** “gök kızarmak”, **gün ağıllan-** “güneşin etrafında beyazlık oluşmak, hâlelenmek”, **gün dutıl-** “güneş tutulması”, **gün ḫolun-** “güneş en parlak ve dolgun hâle gelmek”, **ıldıra-** “parlamak, şimşek çakmak”, **ıldırım düş-** “yıldırım düşmek”, **ıldırım yıldıra-** “şimşek çakmak, parlamak”, **ılduz dökil-** “yıldız kaymak”, **ılduz düş-** “yıldız kaymak, düşmek”, **ḫar** “kar”, **ḫuraklıḫ** “kuraklık”, **ḫurbağa yağ-** “yağmurla birlikte gökyüzünden hayvan yağmak, yağmur ile birlikte gökyüzünden uçamayan hayvan dökülmek”, **ḫoğ-** “doğmak, güneş doğmak”, **soğulcan yağ-** “bk. ḫurbağa yağ-”, **ḫoḫ** “sıcaklığın düşmesiyle oluşan don olayı”, **ḫoprak yağ-** “gökten yağmurla karışık toprak yağmak”, **sovuḫ** “soğuk”, **toz ḫop-** “rüzgârla birlikte kum ve toprak yağmak”, **yağmur yağ-** “yağmur yağmak”, **yel** “yel, rüzgâr”, **yeḫi ay ağıllan-** “yeni ay, hilal beyazlanmak, hâlelenmek”, **yer depren-** “yer sallanmak, deprem olmak”, **yer gümile-** “deprem olmak”, **yer güvilde-** “deprem olmak”, **yer ḫamarları açıl-** “baharın gelişiyile doğa canlanmak”, **yıldırım şaḫı-** “şimşek çakmak”, **yılduz dökil-** “yıldız düşmek”, **zelzele** “deprem”.

2.2.9. Renk adları

şaru “sarı”, **şoluk** “rengi açık”.

2.2.10. Sayı adları

bêşinci, bir, on, on altı, on beş, on dört, on sekizinci, on üç, on yedinci, otuz, sekiz, üç, yedi, yedinci, yigirmi, yigirmi beş, yigirmi birinci, yigirmi dört, yigirmi tokuz, yigirminci, on beşinci.

2.2.11. Melhameler konuları itibariyle gök bilimi ve astroloji bilimlerinin dairesi içerisine girebilecek niteliktedir. Bu noktada, ele alınan eserin söz varlığı Türklük bilimine önemli katkılar sunar. Gök cisimlerinden bulut, yıldız, güneş (gün), yeni ay, kuyruklu yıldız gibi Türkçe kelimelerin yabancı sözcüklerle karşılanmadığı metinde, yıldız adlarının Arapça olduğu dikkat çekmektedir. Ancak melhamelerin esas konularını teşkil eden ve yorumlamalara kaynaklık eden doğa olaylarına ait terimlerin kullanımında Türkçe sözcüklerin önemli bir yerde durduğu söylenebilir. Bu durum Türkçenin 15. yüzyılda astronomi terimlerinin karşılayabilecek kabileyette olduğunu göstermektedir.

Yer kabuğundaki enerji boşalımı sonucunda meydana gelen sarsıntı; deprem, metinde *yêr gümile-*, *yêr depren-*, *yer güvilde-*, gibi üç farklı sözcükbirimle karşılanmıştır. *Tarama Sözlüğü*'nde *deprenmek* “hareket etmek, harekete gelmek, kımıldamak, sarsılmak”, *güvi*, *güvi*, *güvüldemek* “gürüldemek” sözcükleri bulunmasına karşın deprem olmak fiilini karşılamak için *yer deprenmek*, *yer güvüldemek* fiilleri tespit edilememiştir. *gümilemek* fiiline ise rastlanamamıştır. Metinde deprem için ayrıca Arapça *zelzele* sözcüğünün de kullanıldığı görülmektedir. Bir diğer önemli sözcükbirim ise *yêr tamarları açılmak* fiilidir. Baharın gelişini ve doğanın canlanmasını anlatılmak için kullanılan fiil de *Tarama Sözlüğü*'nde tespit edilememiştir. Yine *gök gürle-*, *gök karar-*, *gök kızar-*, *gün ağıllan-*, *gün dutıl-*, *gün tolun-*, *kurbağa yağ-*, *soğulcan yağ-*, *toprak yağ-*, *yêni ay ağıllan-* sözcükleri doğa olaylarına dair terimlerdendir.

Doğa olaylarından hareketle yapılan yorumlamalarda bir olayın gerçekleşmesinde ve bu durumun derecelendirilmesinde *az*, *çok* gibi sözcüklerin yanı sıra, ekseriyetle Türkçenin tarihî dönemleri içerisinde Doğu Türkçesi metinlerinde karşılaşılan ve Doğu Türkçesinin söz varlığına ait kabul edilen *üküş* sözcüğü, *çok* sözcüğü ile bir ve beraber kullanılmaktadır. *Tarama Sözlüğü*'nde *öküş* “çok, fazla” şeklinde geçen sözcüğün kökenini Clauson (1972, s. 118), *ük-* “yığmak” fiiline dayandırmaktadır. “çok” sözcüğünü karşılamak için metinde; *delim* ve *yavlak* sözcükleri kullanılmaktadır. Zeynep Korkmaz (2013, s. 98) *taşra*, *aşaru*, *üzre*, *üstine* gibi sözcüklerin Eski Oğuz Türkçesi Dönemi'nde yalancı edatlar olarak kullanıldığını belirtmektedir. Metinde “haddinden fazla”, “olağandan çok” anlamında *hadden taşra* sözcüğü kullanılmıştır.

Gramer Terimleri Sözlüğü'nde Zeynep Korkmaz (1992, s. 55), *adaklı*, *ağu* örneklerini verdiği eskilik “archaic” terimi için: “Eskiden kalma; yazı ve konuşma dilinde artık kullanıştan düşmüş olan, dilin daha eski veya tarihî devrelerine ait kelime, deyim ve şekiller” tanımını yapar. Metinde eskilik terimi içerisinde değerlendirilebilecek birçok

sözcük bulunmaktadır: *ayruk* “başka”, *çalış* “harp, savaş”, *degür-* “dokundurmak, değdirmek”, *delim* “çok”, *dükeli* “hepsi”, *ıglü* “hasta”, *kamu* “hep, bütün”, *kop-* “ortaya çıkmak, meydana gelmek”, *perakende ol-* “ dağılmak, ayrılmak (insan için)”, *soğul-* “suyu çekilmek”, *suvar-* “sulamak”, *süci* “şarap, içki”, *şemişil-* “çözülme”, *tomur-* “tomurcuklanmak”, *uç* “sebe”, *ugrı* “hırsız”, *üleşi* “bölünmüş, ayrılmış”, *ürkü* “korku, bela, tehlike”, *yağı* “düşman”, *yarındası* “ertesı gün”, *yigle-* “hasta olmak”, *yüğüür-* “koşmak, hareket etmek”.

SONUÇ

Sözlüklerde kelime anlamı “savaş, muharebe; et” olarak kaydedilen *melhame* sözcüğü, on iki aylık süre içerisinde meydana gelen doğa olaylarından hareketle yapılan yorumlamaların kaleme alındığı edebî bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Geleceği bilme, geleceğe göre yaşama gibi olgular ve gelecekle ilgili önlem alabilme, insanlık tarihinde her zaman önem verilen bir olgudur. Bu nedenle, bu tür yorumlamaların bulunduğu türler de ilgi çekici olmuştur. Kaynağının Danyal peygamber olduğu söylenen türün edebiyatımıza girişi Farsçadan tercüme yoluyla gerçekleşmiştir. Bu alanda birçok yazma gün yüzüne çıkarılmış, incelenmiş, Türk dili ve kültürü açısından önem arz eden hususları ortaya konmuştur. Bu tanıtma da söz konusu külliyattan bir örneği dikkatlere sunmaktadır.

Türk edebiyatında Eski Oğuz Türkçesi Dönemi’nde kaleme alınan Türkçe melhamelerin ilki Yazıcı Selahaddin’in *Şemsiyye* adlı eseridir (1408/811). Çalışmaya konu olan eser de kolofondaki bilgilere göre 15. yüzyılın ilk yarısında (1438/841) Yunus bin Sakka tarafından kaleme alınmıştır. Bu türün edebiyatımızdaki ilk örneklerinden olduğu görülen yazma, Harvard Üniversitesi, Houghton Kütüphanesinin dijital erişime sunduğu ve MS Turk 13. katalog numaralı ve harekeli nesih hatla kaleme alınmış mensur bir melhame örneğidir. 22 varaktan oluşan eserin satır sayısı 11’dir. Baştan eksik olan eserde üç ay ile ilgili yorumlamalara yer verilmiştir. Şubat ve eylül ayları eksiksizdir. Tüm ayları içermeyen eserde yorumlamalara konu olan ve başı eksik olan ayın hangi ay olduğu tespit edilememiştir.

Metinde Eski Oğuz Türkçesi Dönemi’nin ses ve şekil özellikleri açık bir şekilde görülür. Harekeli yazılmış olması dönem eserlerinde sıkça karşılaşılan ses uyum ve uyumsuzluklarının tespit edilmesine imkân vermektedir. Hareke kullanımı kimi ünlülerin yazılmamasına yol açmıştır. Eski Oğuz Türkçesi Dönemi’nde daha önce tespit edilen morfolojik özellikler de eserde gözlemlenmektedir.

Eser, söz varlığı açısından Türkçenin 15. yüzyılda astronomi terimlerini karşılayabilecek yetkinlikte olduğunu kanıtlar vaziyettedir. Sade, anlaşılır bir dille kaleme alınması bu tür eserlerin dönem içerisinde halk arasında ilgi duyulan eserlerden olduğunu göstermektedir.

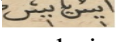
KAYNAKÇA

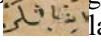
- Akar, A. (2019). *Oğuzların dili Eski Anadolu Türkçesine giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akça Şener, M. (2021). Melhame-i Danyal Peygamber tercemesi (giriş, inceleme, metin, dizinler). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Akkuş, Y. (2001). Melhame-i Cevrî (tanıtımı, transkripsiyonlu metin, konu tasnifi, asıl metin, sözlük). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Aydın, A. (2011). Kitâb-ı Usûlü'l-Melâhame, Ebrî Hâce İbn-i Âdil. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Boyras, Ş. (2006). *Fal kitabı melhameler ve Türk halk kültürü*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Demir, R (1999). *Melhameler ve bir on yedinci yüzyıl Osmanlı alim ve edibi Cevri Çelebi'nin melhamesi*. İstanbul: Osmanlı Ansiklopedisi, c.8, 431.
- Ergin, M. (1963). *Dede Korkut Kitabı, indeks-gramer*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kanar, M. (2019). *Farsça-Türkçe sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kara, N. (2016). Mülhime-Nâme'nin söz varlığı. *KTÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 209-222.
- Kokmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin temeli Oğuz Türkçesinin gelişimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özkan, M. (2013). *Türk Dilinin gelişme alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Redhouse, J.W. (2016). *Müntehâb-ı lügât-ı Osmâniyye* (Toparlı, R., Eyövge Yılmaz, B. ve Yılmaz, Y., Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarı, M. (1984). *El-mevârid Arapça Türkçe lûgat*. İstanbul: Bahar Yayınları.
- Şemseddin Sami (2005). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Turan, F. (1998). Halk Osmanlıcası I melhameler ve bir 17. yüzyıl melhamesi. *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Prof. Dr. Kemal Eraslan Özel Sayısı, 9-10.
- Türk, V. vd. (2012). *Eski Anadolu Türkçesi dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

METİN

^{2a} ¹şayrulukları çok ola ve ölüm üküş ola ve eger işbu ay şenbe ² gün toğsa kış katı ola ve yağmur çok yağa ve güz kurağ ola ³ ve yemiş az ola ve yüz şayruluklar çok ola ve anşuzın ⁴ ölmek çok ola ammâ ‘avratlar ölümü çok ola ve eger çehâr ⁵ şenbe gün toğarsa buğday kız ola ve yemiş üküş ola ⁶ ve yay günleri issi ola ve arba kız ola ve erenler ölümü çok ⁷ ola ve kış ve qar ve yağmur az ola ammâ yaz yağmurlu ola ⁸ ve eger pençşenbe gün toğarsa et ve yemiş ucuz ⁹ ola ve bal az ola ve kış eyü ola ve yaz günleri hoş ola ¹⁰ ve eger âzine gün toğarsa kış katı ola ve hırman vaktinde ¹¹ yağmur çok ola ve güz kurağlık ola ve yemiş çok ola ammâ ^{2b} ¹ kiçücük oğlanlar ölümü çok ola ve eger şenbeh gün toğarsa ² kış katı ola sovuğ ola ve yağmur çok yağa ve gün kurağ ola ³ ve yemiş az ola ve yüz şayruluklar çok ola ve anşuzın ölmek ⁴ çok ola ammâ ‘avratlar ölümü çok ola eger işbu ayda ⁵ gün dutılsa yıl eyü ve ni‘metler ucuz ola berber pâzişâhı ⁶ rûm bahâdurlarından birini kullukçı edine ve ol bahâdur pârs ⁷ elinde gökçek ‘imâretler yapa ve eger gün tolunurken dutılsa ⁸ katı kuruluklar ve fetretler ola ve eger işbu ayda ay dutılsa ⁹ zahhlar? uçuz ola ve tahıllar çok ola ve yağmurlar çok ¹⁰ ola ve sular arta ve eger işbu ayda gün ağıllansa ölüm ¹¹ çok ola ve ılkılar çok kırıla ve yemiş ağaçlarına ^{3a} ¹ âfet erişe ve eger kırıya şayruluk çok ola ve uğrılar ² ve harâmîler yolları keseler ve eger işbu ayda ay ağıllansa ³ yağmur bol ola ve bınarlar ve ırmağlar suları taşsa ⁴ ve ot ve ekin ve biçin hâdden taşra ola ammâ tumağü ⁵ ve öksürük ve boğaz ağrısı çok ola ve ılkılar ıglü ola ⁶ ammâ şonı hoş ola ve eger işbu ayda ay çalākoyun toğarsa ⁷ ekin ve yemiş çok ola ve eger bir kalkırak toğarsa ⁸ sovuğdan ve ya toludan ağaçlara âfet erişe ammâ bal ⁹ çok ola ve eger işbu ayda kıyruklı yıldız toğarsa pâzişahların ¹⁰ işi eyü ola ammâ az zamânda girü harâb ola ve il ürke ¹¹ ve fitne çok ola ve kan çok dökile ve mecmû‘ı mağrib ^{3b} ¹ elinde ola ve rûm pâzişâhları çalışları çok kan ² dökeler ve kuşlar ve balıklar helâk ola ve eger işbu ayda ³ yıldızlar çok dökülse emînlik olmaya ve ra‘iyyetler pâzişahlardan ⁴ çok zulm göreler ve ekin çok ola ve yer çok deprene ⁵ ve ılkılar çok kırıla ve eger işbu ayda elegüm sağmal maşrıktan yaña belürse ⁶ pâzişâhların düşmenleri kuvvetlene ve pâzişâhları helâk ⁷ kılalalar ve ağaçlara âfet erişe ve sovuğ katı ola ve yağmurlar ⁸ ucuz ola emn ü amân olmaya ölüm ola ve eger işbu ayda ⁹ harbe maşrıktan yaña toğsa macmû‘-1 tereke eyü ola ve üç ay ¹⁰ ekinciler pâzişâhlarına ‘âşî ola ve şonra mu‘î‘ ¹¹ olalar ve yağmur çok ola ve eger mağribden yaña toğarsa ^{4a} ¹ ılkılar hâli yavuz ola ve pâzişâhlar birbirile çalışalar çok ² kanlar dökile ve eger işbu ayda maşrıktan yaña kızarsa yıl ³ şonında maşrığ elinde ola ve kanlar çok dökile ⁴ ve mağribden yaña kızarsa bu ‘alâmetler kim dedük anda ⁵ ola ammâ yemiş çok ola ve ra‘iyyetler pâzişahlardan çok ⁶ eylük göre ve eger işbu ayda gökde ‘aceb nesne belürse ⁷ yüklü ‘avrat oğlanların çok düşüreler ve âdemîler arasında ⁸ savaş ve kan dökülmek çok ola ve eger işbu ayda havâda ⁹ cânavar gibi nesne görünse kış katı ola ve kızlık ve kurağlar ¹⁰ ola ve emînlik olmaya ve bir ulu pâzişâh çerisiyle ¹¹ helâk ola ve eger işbu ayda evvelinde gök gürlese ay ^{4b} ¹ ortasına degin fitne çok ola ve eger ay şonında gürlese ² işbu dedüğüm gelesi yıl ola ve yıl şonında yağmur çok ola ³ ve andan şonra emînlik ola ve eger işbu ayda yıldırım ⁴ şakısa mışr elinde ve bâbil elinde fitne ve kan dökülmek ⁵ çok ola ve yağmur çok ola ve ekin bol ola ve yay günlerinde ⁶ şayruluk çok ola ve ‘avratlar ölümü üküş ola ve eger işbu ayda ⁷ cemre düşse savaş ve fitne ola ve pâzişâhlar biri ⁸ biriyle çalışalar ve erkelik ve ‘imâretler çok harâb ⁹ ola ve eger işbu ayda yağmur yağsa yağduğı yerde ‘avânlar ¹⁰ ve yavuz kişiler çok ve halka çok ziyân degüreler ve bir yıldan ¹¹ şonra bunlar cem‘ olup anları helâk edeler ve mâlları ^{5a} ¹ yağa gerek ve eger yağmur yağmazsa ‘aceb ola ² ve bu

ayun on beşinci gününde kıble yeli ese ve ağaçlar 3 tamarları açılmağa başlaya ve ağaçlara su yügüre ve tomurmağa 4 başlaya ve bu ayun on sekizinde sa'dü bulâ' adlu yıldız 5 toğar ve tarab adlu yıldız tolnur ve yigirminci gününde sa'dü's-su'üd 6 adlu yıldız toğar ve cebhâ adlu yıldız tolnur ve eger işbu 7 ayda gün tutilsa maşriqdan mağribe degin kızlık ola mecmû'-ı 8 iklîme yağmur az yağa ve ebrîl elinde çekürge bol ola ve ilkılar 9 kırıla ve pârs elinde bir bahâdur kopa ve pâzişâhı öldüre bir zamân 10 kendüsi pâzişahlık kıla ve pârs pâzişâhının düşmenleri 11 elini harâb kıralar ve fetret ve korğu ve fitne ola ve eger işbu 5b 1 ayda ay dutılsa yağmur çok yağa ve mecmû'-ı ni'metler uçuz 2 ola ve eger kapkara dutılsa müsülmanlar kâfirler ile çalışalar 3 ve kâfirleri kırılar ve eger işbu ayda gün ağıllansa dermânsuz 4 ağırlar çok ola ve yağmur çok yağa ve ot ve ekin ekin 5 bol ola ve tumağu ve öksürük ve boğaz ağrısı dükeli halk 6 üzerine ola ve eger işbu ayda yeni ay ağıllansa yağmur çok 7 yağa ve ekin bî-hisâb ola pâzişahlardan ra'iyetler 8 ayluk göreler ve yıl sonunda şayruluk çok ola ammâ 9 düpdüz ola eger işbu ayda yeni ay çalkoyun toğarsa bir ulu 10 pâzişâha tanrıdan fermân gele ve ayruk pâzişahlar 11 birbiriyile çalışalar ve kanlar çok dökeler ve yemen tâ'if 6a 1 eli talgalık ola ve ahvâz eli emînsüzlük ola ve yağmur az ola 2 ve yel çok ese ve toğuzlar çok kudura ve deniz içindeki 3 gemiler helâk ola ve eger işbu ayda yıldızlar dökilse 4 bir ulu pâzişâh kopa ve ele çok aşşı ola ve eger işbu 5 ayda elegüm sağmal maşriqın yaña görünürse begler ve hâciblar 6 pâzişahları nâ-hiyânet kıralar ammâ nuşret pâzişâhun 7 ola ve mecmû'ın kıra ve eger mağrib tarafından görünse 8 pâzişahların düşmenleri gâlib ola ve mısr elinde 9 çekürge çok ola ve mecmû'-ı dahılları üç yıl yeğe 10 ve 'azîm kızlık ola ve mağrib eli dahı bezter kızlık 11 ola ve eger işbu ayda harbe maşriq tarafından görünse 6b 1 ilkılar hâli yavuz ola ve yağmur çok yağa ammâ kızlık ola 2 ve geyik tavşan ve arslan çok kırıla ve eger mağrib 3 tarafından görünse savaş ve fitne çok ola ve yalan 4 haber çok ola ve mağrib içinde kâfirler pâzişâhı 5 müsülman pâzişâhıyla ağızlaşalar çok kan dökeler 6 ammâ nuşret müsülmanların ola kâfirleri kırılar helâk 7 edeler ve eger işbu ayda gök maşriqın yañadın kızsarsa 8 yıl bulutlu ola ve yağmurlu ola ve eger kızardığından sonra 9 kırsarsa yâhûz ertesi busarık olsa bir ulu pâzişâh 10 helâk ola ve eger mağribden yaña kızsarsa işbu 11 nesnelere mağribden yaña ola ve eger işbu ayda gökde 7a 1 bir 'aceb nesne belürse yüklü 'avratlara korğu ola ve halk 2 birbirin kıra ve uğırlardan bâzirgânlar çok ziyânlu ola 3 ve eger işbu ayda hevâda cânavar gibi nesne görünse 4 bir ulu pâzişâh helâk ola ve kan çok dökile ve kızlık 5 ola ve ra'iyetler pâzişahlardan çok zahmet göreler ve eger 6 işbu ayda gök gürlense abril günleri katı sovuğ 7 ola ve üzüm çibukların kurıda ve eger ay erterken gürlense 8 yemiş kız ola ve ölüm çok ola ve eger işbu ayda ıldırım 9 çok ıldırarsa yağmur çok yağa ve ni'metler bol ola ve bâzirgânlara 10 aşşılı yıl ola ve mecûsiler pâzişâhının birisi öle 11 ve eger işbu ayda ıldırım ıldırarsa bir melik helâk 7b 1 ola ve halk kaygulu ola ve bâzirgânlar ziyânlu ola ve ilkılar 2 çok kırıla ve emînsüzlük ola ve eger işbu ayda yağmur katı 3 yağarsa yıl eyü ola ve ni'metler ucuz ola ve bâzirgânlara aşşılı 4 yıl ola ve pâzişahlardan ra'iyetlere ayluk dege ve hurmâ 5 çok ola ve eger işbu ayda tolu yağsa yağduğı yerün 6 pâzişâhının kaygusu çok ola ve yıl sonunda kızlık 7 ola ve ra'iyetlere pâzişahlardan delim ziyân dege ve eger 8 işbu ayda toprak yağsa yâhûz yel kızıl getirirse el 9 ürkü ola ve bâzirgânların yolu kesile ve bâbîl ve zengî 10 eli kızlık ola ve fitne çok ola ve eger işbu ayda 11 kurbağa ya soğulcan yağsa fitne çok ola ve ilkılar 8a 1 yağmalayalar ve müsülmanlık bunların şerrinden emîn olalar ve eger 2 işbu ayda toprak yağarsa ve yâhûz yel kızıl toz getirürse 3 fitne çok ola ve halk karcaşa ve bâzirgânlar ziyân edeler ve harâmiler çok kâfile yağmalayalar ve eger işbu 5 ayda kurbağa ve soğulcan yağsa şayruluklar çok ola 6 ölüm çok ola ammâ karı 'avratlar ve kızlar ölümü çok 7 ola ve eger

yemiş bitmese kırt ve arslanlar âdemîler 8 ve ilkılar helâk edeler ve pâzişâhlar ra'iyyetlere çok 9 güç edeler ve eger işbu ayda katı toz koparda yalan haberler 10 çok ola ve halk arasında fitne düşe ve pâzişâhlar 11 ra'iyyetlere güç kılalar ve yıl kuraç ola ve ilkı yüklü ola ^{8b} 1 ve bal ve yağ çok ola ve eger işbu ayda busarıç olursa 2 yemişler helâk ola halk kaygulu ola ve yıl kazançsuz 3 ola ve uğrılar ve harâmîler korhusından bâzîrgânlar daşra 4 çıkmaya ve yıl kuraç ola ve pâzişâhlara ra'iyyetlere güç 5 kılalar ve eger işbu ayda katı yel eserse bir ulu pâzişâh 6 çeride düşe ve çok begler helâk olalar ve keffâretsüz 7 sayruluklar çok ola ve on beşinci gün katı sovuç ola 8 ve eger işbu ayda gök gürlöse fitne çok ola ve zelzele 9 çok ola ve uğrılar ve harâmîler ucından emînlik 10 olmaya ve işbu yılda ra'iyyetler pâzişâhlara çok 11 zulm edeler ve eger işbu ayda yer güvildese pâzişâhlar ^{9a} 1 birbiriyle uğraşalar ve el ürke ve çok köyleri oda yaçalar ve çok 2 bâzîrgânlar yağmalayalar ammâ yıl ahîrinde emînlik ola 3 ve hayrlar ola ve eger işbu ayda yer deprenürse begler arasında 4 yağılıklar düşe ve birbirinden delim âdemler kıralar ve bir nice 5 şehirleri harâb kılalar ve ilkılar hâli yavuz ola ammâ ekin 6 eyü ola ve eger yer deprenürken zühre yılduz dolunmuş olursa 7 veyâhuz ayruç yılduzlar-ıla konışmış olursa bir ulu pâzişâh 8 helâk ola ve eger dün içinde deprenürse cemi'-i ni'metler 9 bol ola ve ucuzluk ola ammâ bir ulu pâzişâh helâk ola ¹⁰ bâb-ı muharrem fivris kışuñ şoñ 11 ayıdur ve bu aya siryânice şubât dërler bârsice behmen-mâh dërler ^{9b} 1 'adedi otuz gündür ve bu ayuñ yedinci güninde yere cemre 2 düşer ve on dördüncü gününde yele cemre düşer ve yigirmi birinci gününde 3 suya cemre düşer ve cemre dëyü güneş issiligine dërler kim 4 düşer kaçan issilik yere siñse yere cemre düşdi dërler 5 ve kaçan suya siñse suya cemre düşdi [dër]ler ve kaçan yele 6 siñse yele cemre düşdi dërler ammâ kaçan yere cemre düşse 7 yer tamarları açılır ve ot kökleri yer içinde 8 yayılır ve berkinür ve kaçankim suya düşse sular ılır toñlar 9 şeşilür ve yaz yarar ve kaçan yele düşse yel sovuçluğu 10 gider ne kadar eserse ziyân kılmaz cemre hisâbları budur 11 ve dañı bilgil kim bu ayuñ ilk gününde kar ve yağmur ^{10a} 1 ve yigirm[i] dördüncü gëcesi abril içündür ve yigirmi beşinci gëcesi 2 mâyîs içündür ve andan şoñra şınamağa hâcet 3 olmaz zirâ yağmur yağmadığı yëgdür maşrifatü'z-zurû' ya'nî 4 gelesi yıl tañıllar eyü olacağı bilmek demek olur bu dañı 5 yavlaç eyüdür ve 'azîm hûbdur ve latîf hisâbdur ve eger diler 6 señ kim gelesi yıl uñ ekini hâlin bilesin bir büyük tağara biraz 7 tersi toprağa karışdurup taldurğıl ve işbu ayuñ evvelki 8 gününde dâneden kim ekilecekdür bölücek bölücek ekgil ve suvarğıl 9 ve gün toğıcaç taşra çıkarğıl ve aħşâm olıcaç eve koyğıl 10 ayuñ on altı gününe degin şöyle kılğıl ve on yedinci 11 gëcesi ol tağarı eve koymağıl tam üstinde koğıl tâ kim ^{10b} 1 yılduzlar göre ve nûrı toğına andan şoñra tañılacak göre kankı toğm şaru 2 bitmiş ve kankısı şoluç bitmiş olursa gelesi yıl dañı 3 ol şaru biten ve şoluç biten bitmez ve eger biterse dañı nesne 4 hâşıl olmaz ol tañılları gelesi yıl ve ol gökçek biten toğmı 5 gelesi yıl çok ekgil kim allah fazlında bî-hisâb hâşıl 6 vere ammâ çürükin su toğınmışın ekmeyeler ve eger ol 7 gece bulut olup çakmazsa yarındası gece dañı damda koya 8 tâ kim ılduzlar nûrı toğına hiç 'illetsüz ola ve bu ayuñ yigirmi 9 beşinci giçesi dürlü dürlü yeller ese ve deñiz seferi muhâtara ola 10 ve eger işbu ayda gün dutılsa pârs eline yakın pâzişâhlar 11 geleler ve pârs pâzişâhına muñî' olalar ve kâfirler arasında ^{11a} 1 savaş düşmanlık çok ola ve sular soğula ve ot ve ekin 2 kıt ola ve eger işbu ayda ay dutılsa yağmur çok yağa ve sular 3 taşa ve tañıllar çok ola ammâ balık ve kaz üküş ola ve sular 4 taşduğundan halka ve tañıllara çok ziyân ola ve eger 5 işbu ayda gün ağıllansa pâzişâhlar çok kırıla 6 ve il [ta]lğalık ola ve halk guşşalu ola ve bâzîrgânlar çok ziyân 7 ola ve bınarlar soğıla ve eger işbu ayda ay ağıllansa yıl yağmurlu 8 ola ve tağ cânavarlarınınuñ hâli yavuz ola ve halk arasında savaç 9 ve çalıç çok ola iş bu ayda ekin eyü ola ve eger işbu 10 ayda yëñi ay çalağoyun toğarsa

yağmurlu yıl ola ve eger bir ucu ¹¹ kalkırarak toğarsa hürmetlü kişiler çok kırıla ammâ ucuzluklar ^{11b} ₁ ola ve eger iki ucu berâber olsa ni'metlü ve bereketlü yıl ola ve eger ₂ işbu ayda kuyruklu yıldız toğarsa havâ yavuz ola ve eger ₃ görindüğünden sonra katı katı on halk arasında vebâ çok ola ₄ ve ekser kırıla ve bir ulu pâzişâh helâk ola ve ilkılar hâli yavuz ₅ ola ve eger ol yıldız toğıcak zührenüj rûşanlığı az olursa ₆ çok şehirler helâk ola ve eger işbu ayda ılduz dökülürse ₇ döküldüğü yerünj pâzişâhları arasında savaş çok ola ₈ ve fitne ve belâ çok ola ve eger ılduz büyük olursa düşdüğü ₉ yerde bir ulu pâzişâh helâk ola ve eger işbu ayda elegüm sağmal ₁₀ maşrıkdan yaña görünse ekin eyü ola ve mısır pâzişâhları ₁₁ mağrib pâzişâhları uğraşalar ve mağrib pâzişâhı şıya ^{12a} ₁ ve mısırı ala ammâ kendü elinde fitne ve kayğu çok ola ve korku ₂ ola ve eger işbu ayda harbe maşrıkdın yañadın görünse ol ₃ iki pâzişâh öle ve halk eylük göreler ve yemiş bol ola ve eger ₄ mağribdin yaña görünse pâzişâhlar arasında savaş ve fitne ₅ ve kan dökilmek çok ola ve yıl şonında çok hoşlıklar ₆ ola ve eger işbu ayda gök maşrıkdın yaña kızarsa halk üzerine ₇ zahmetler çok ola ve eger kızardığı vaktin bir issi yel esse ₈ kızlık ola ve mefâcân ölümü çok ola ve taberistân vilâyetinde ₉ üç yıla degin cemî'-i tahılları çekürge yeye ve katı kızlık ₁₀ ola ve eger mağribdin yaña kızarsa müsülmânlar kâfirler ₁₁ ile uğraşalar çok kanlar dökile sonra nuşret pâzişâhıñ ola ^{12b} ₁ ve eger işbu ayda gökde 'aceb nesnelere belürse pâzişâhlar ₂ kendü hâş kulların helâk kılalar ammâ ekin eyü ola ve eger işbu ₃ ayda havâda cânavar gibi görünse halk arasında ₄ fitne çok ola ve katı zahmetler çekeler ve bir ulu pâzişâh helâk ₅ ola ve eger işbu ayda gök gürlense bir ulu pâzişâh helâk ola ₆ ve ekinlere âfet erişe ve eger işbu ayda gürlerken tolu ₇ yağsa kış katı ola ve eger artarken gürlense ne'uzubillâh tañrıñ ₈ halâyık üzerine hışm u gazab uğraya ve dükeli kırıla ve ba'zı müneccimler eyitmişler ₉ kim bir ulu pâzişâh helâk ola ve ra'yyetleri harâb olalar ve kamu ₁₀ ekinler helâk ola ve eger ay eksilirken gürlense işbunlar ₁₁ küllisi gelesi yılda ola ve eger işbu ayda yıldırım ^{13a} ₁ düşse dermânsuz şayruluklar çok ola ve ölüm üküş ola ve çekürge ₂ bol ola ve halk arasında fitne çok ola ve kızlıklar ₃ ola ve bâzirgânlar ziyânlu ola ve eger işbu ayda yağmur yağarsa ₄ ekinler helâk ola ve sersâm ve bersâm ve dürlü dürlü ağırlar ₅ ve rençler çok ola ve denizlerde gemiler çok helâk ola ve eger ₆ işbu ayda tolu yağarsa pâzişâhlar biribiriyile uğraşalar ₇ halk üküş kırıla ve ölecek şayruluklar çok ola ve kızlık ola ₈ ve eger işbu ayda toprak yağarsa yâhûz yel kızıl toz ₉ getirürse ilkılar hâli yavuz ola ve maşrıq tarafı talğalık ₁₀ ola ve çerisinüj çoğı helâk ola ve halk katı ziyânlu ola ₁₁ ve eger işbu ayda busarıq düşerse dermânsuz ve kefâretsüz ^{13b} ₁ şayruluklar çok ola ve yigitler ölümü çok ola ne'uzubillâh ₂ ve busarıq düşdüğü yerde pâzişâhıñ üzerine âfet gele ₃ ve çerisi 'âşî ola ve eger işbu ayda katı yel eserse esdüğü ₄ elünj pâzişâhı öle ve halk perâkende ola ve sular şoğıla ₅ ve emînlik gide ve eger işbu ayda gök gürlense mağrib ₆ vilâyetinde kızlık ola ve halk arasında fitne ve savaş çok ₇ ola ve bir ulu pâzişâh helâk ola ve ilkılar hâli yavuz ola ₈ ve eger işbu ayda yer gümilese pâzişâhlar arasında savaş ₉ çok ola ve uğırlar ve harâmiler ucından bâzirgânlar katı ₁₀ ziyân göreler ve eger işbu ayda yer deprenürse vebâ çok ola ₁₁ ve ürkü korku ola ve eger deprenürken gök gürlense bir ulu pâzişâh ^{14a} ₁ öle ve eger ay eksilirken gürlense lar yıl şonında ₂ öle ve eger işbu ayda ıldırım şakırsa halk guşşalı ₃ ola ve yalan haberler çok ola ve bir pâzişâhı galebe ₄ ortasında öldüreler ve ol sebebden belâya mübtelâ olalar ₅ ve eger işbu ayda ıldırım düşse fitne ve kan çok ola ₆ ve kış katı ola ve pâzişâhlar arasında yağılık çok ₇ ola ve eger işbu ayda katı yağmur yağarsa mühlik şayruluklar ₈ çok ola ve kızlık ola ve halkıñ ahvâli yavuz ola ve ra'yyetler ₉ pâzişâhlardan çok zulm göreler ve eger işbu ayda tolu ₁₀ yağsa yıl yağmurlu ola ve yemiş çüriye ve katı şayrulukları ₁₁ ola ve ilkılarıñ ekseri kırıla ve eger işbu ayda toprak ^{14b} ₁ yağarsa yâ yıl kız ola toprak getirürse firenk

vilâyeti ürkülük 2 ola ve kızlık ola ve uğrılar çok ola ve eger işbu ayda kurbâğa 3 ve soğulcan yağsa pâzişâhlar arasında yağılıklar ve şayru 4 çok ola ve ekinlere âfet erişe ve mecmû'ı helâk ola 5 ve eger işbu ayda katı toz koparda yıl kurağ ola ve sular soğıla 6 ve bereketsüz yıl ola ve yer çok deprene ve 'imâretler harâb 7 ola ve yağılıklar çok ola ve eger işbu ayda busarığ 8 düşerse şayruluklar çok ola ve kızlıklar ola ve yalan 9 haberler çok ola ve halk kaygulu ve eger işbu ayda katı 10 yel eserse mağrib ve berber elinde kızlık ola ve ilkılar 11 hâli yavuz ola ve ekinler tozdan helâk ola ve halkıñ 15a 1 ekseri açlıktan kırıla ve katı yağmur yağa ve çok ziyânlar eyleye 2 ve eger işbu ayda gök gürlöse yavuz yıl ola ve bir ulu 3 kişi helâk ola ve kış katı ola ve uğrılardan dinlenecek yer bulunmaya 4 ve eger işbu ayda yer deprense kocalar ölümü çok ola 5 ve eger yer deprenürken gök gürlöse kış katı ola ve kurağ ola 6 ve bâbîl ve mâhîn elinde fitne çok ola ve eger dün 7 içinde deprenürse mecmû'-ı ni'metler ucuz ola ammâ deprendüğü 8 yerüñ pâzişâhı za'îf ola ve begleri hıyânet ola 9 ve il harâb ola ve uğrılardan ziyân çok ola 10 bâb-ı istefrus ve bu aya 11 süryânice eylül der[ler] ve pârsice şehrivarmâh derler ve bu ay 15b 1 otuz gün olur evvelinde züyre adlu yıldız toğar ve sa'du'l-ağbiye 2 adlu yıldız tolinur ve on sekizinci gününde şarfe adlu yıldız toğar 3 ve fer'u'l-muqaddem adlu yıldız tolinur ve eger işbu ayda gün dutılsa 4 bir ulu pâzişâh öle ve ol sebebden çok yavuzluklar ola 5 ve eger beñzi kızıl olursa mecmû'-ı 'âlemde fitne çok 6 ola ve kan çok dökile ve eger işbu ayda ay dutılsa 7 çekürge çok ola ammâ ziyân kılmaya ve yavuz kişiler çok ola 8 ve kan çok dökile ammâ nuşret pâzişâhuñ ola mecmû'ın kıra 9 ve yağmur katı ola ve mağrib vilâyetinde fitne çok ola ve eger işbu 10 ayda gün ağıllansa çeride bir ulu pâzişâh helâk ola ve çok 11 kan dökile ve uğrılardan ve harâmîlerden çok zahmet çekeler 16a 1 ve eger işbu ayda ay ağıllansa yemişler hel[â]ğ ola ve sular soğıla 2 ve ekinler az ola ve çekürge bol ola ve denizlerde gemiler gark ola 3 ve eger işbu ayda yeni ay çalağoyun toğsa âdemîler uyuz ve çıban 4 ola ve eger bir ucu kalkırak toğarsa halk tendürüst ola 5 ve kazançlı ve bereketli yıl ola ve eger ayuñ iki ucu üleşi olursa 6 yıl kutlu ola ola ve eger ayda kuyruklu yıldız maşrıkdın yañadın 7 görünse pârs vilâyetinde savaş ve fitne çok ola ve yağmur 8 az yağa ve eger mağribdin yaña görünse mağrib pâzişâhuñ 9 düşmeni çok ola ve nuşret pâzişâhuñ ola mecmû'ın kıra ve eger 10 işbu ayda ılduz dökilse ilkılar hâli yavuz ola ılduz düşdüğü 11 yerde kızlık ola ve eger işbu ayda elegüm sağmal maşrıkdan 16b 1 yañadın görünse pârs vilâyetinde fitne ola ve kan dökilmek çok 2 ola ve maşrığ pâzişâhı kâfirler ile uğraşalar ve mecmû'ın 3 kıra ve kamu 'âlemde ucuzluk ola ve bâbîl elinde kan dökilmek 4 ço[k] ola ve eger mağribdin yaña görünse hürmâ ve dükeli yemişler çok 5 ola ve ekinler eyü ola ve ağırlar çok ola ve eger işbu ayda harbe 6 maşrıkdın yaña toğsa halk arasında fitne ola ve çok halâyıklar 7 kırıla ve eger mağribdin yaña görünse yağmur çok yağa ve yağduğı yerde 8 hayr ve bereket çok ola ve eger işbu ayda gök maşrıkdan 9 yaña kızarsa kızlık ola ve kan delim dökile ve eger mağribdin yaña 10 görünse halk zahmetden kurtılalar ve pâzişâhlardan ra'iyetler 11 eylük göreler ve eger işbu ayda gökde 'aceb nesne görünse çok 17a 1 kişiler helâk ola ve pâzişâhlardan ra'iyetler çok zahmet göreler 2 ve göründüğü yerüñ pâzişâhı helâk ola ve eger işbu ayda havâda 3 cânavar gibi nesnelere görünse pâzişâhlar ile halk arasına 4 fitne düşe ve çok kanlar dökile ve savaş arasında bir ulu pâzişâh 5 öle ve eger işbu ayda gök gürlöse süciler sirke ola içmege 6 yaramaya ve her kim içerse yigleye şayru ola ekinler az ola 7 ve ekinler artarken gürlöse göz ağrısı ve istihâ çok ola ve tağ 8 cânavarı kırıla ve eger yedisinde yağmurlu olursa bulıtlu yıl ola 9 ve ilkılar hâli yavuz ola onında gürlöse yüklü 'avratlar oğlanların 10 düşüreler ve yemişli ağaçlara âfet erişe ve eger on üçünde 11 gürlöse kızlık ola ve ilkılar hâli yavuz ola ve eger on beşinde 17b 1 gürlöse ne'üzubillâh yigitler ölümü çok ola ve ekin ve yemiş ermişken 2

helâk ola ve eger işbu ayuñ yigirmisinde gürlöse [e]mînlik ola ³ ve mecmû'-ı ni'metler eyü ola ve yağmur bol ola ve eger işbu ayda ⁴ yıldırım şakısa savaş ve fitne ve yalan haberler çok ⁵ ola ve yağmur delim ola ve ilkılar öle ve eger işbu ayda yıldırım ⁶ düşerse yağmur yağmaya ve ekin az ola ve ilkılar delim kırıla ⁷ ve şayruluklar çok ola ve el talğalık ve kazançsuz ve bereketsüz ⁸ yıl ola ve eger işbu ayda katı yağmur yağarsa uçuzluklar ⁹ ola ve eger hâdden taşra yağarsa yağduğı yerde ucuzluklar ¹⁰ ola ve eger hâdden taşra yağarsa yağduğı yurda bir garîb pâzişâh ¹¹ gele ve ol eli çerisiyle helâk êde ammâ mecmû'-ı ni'metler eyü ^{18a} ¹ eyü ve ucuzluklar ola ve eger işbu tolu yağarsa şayruluklar ola ² ve bir ulu beg öle ve kazançsuz yıl ola ammâ ekin eyü ola ve eger ³ işbu ayda toprak yağarsa yâhûd yel kızıl [toz] getirürse ⁴ yıl kurağ ola ve sular soğıla ve halk güşşalu ola ve pâzişâhlardan ⁵ ra'iyetler çok zulm göreler ve ekin az ola ve il ürkülik ⁶ ola ve eger işbu ayda kurbaga ya soğulcan yağarsa yavuzluklar ⁷ şayruluklar çok ola ve ölüm üküş ola ve pâzişâhlar arasına ⁸ yağılıklar çok ola ve kazançsuz ve bereketsüz yıl ola ve bâzîrgânlar ⁹ ziyânlu ola ve eger işbu ayda katı toz koparsa halk arasında ¹⁰ savaş ve fitne çok ola ve kış katı ola ve ni'metler ucuz ola ve yıl ¹¹ şonında râhatlıklar çok ola ve eger işbu ayda busarığ olursa ^{18b} ¹ pâzişâhlar arasında fitne çok ola ve yalan haberler yöriye ² ve emînlik olmaya ve halk güşşalu ola ve kazançsuz yıl ola ve ³ bâzîrgânlar ziyânlu ola ve eger işbu ayda gök gürlöse ⁴ ol yerde bir ulu pâzişâh öle ve dermânsuz şayruluklar ⁵ çok ola ve uğridan ve harâmîden çok zahmet göreler ⁶ ve yalan haberler söylene ve eger işbu ayda yer gümilese ⁷ pâzişâhlar arasında fitne ve savaş ve kan dökilmek çok ola ⁸ ve yemişler harâb ola ve halk kayğulu olalar ve ekinler yavlağ eyü ola ⁹ ve yalan haberler üküş ola ve eger işbu ayda yer deprenürse ¹⁰ mecmû'-ı 'âlemde kızlık ola ve eger işbu ay érterken deprense ¹¹ mecmû'-ı yemişler helâk ola ve eger ay otuz gün olursa yer çok ^{19a} ¹ deprene ve mecmû' ni'metler hâli eyü ola ² hem üreye ve eger yengi ay [çalağoyun] yigirmi toğuz iken olursa katı yeller ³ çok ese ve şayruluklar çok ola ve eger dün içinde deprenürse ⁴ [yağmur] çok yağa ve ekinler eyü ola ve ucuzluk ola ve sular taşsa ⁵ ve kullar efendilerinden kaçalar ve kühîstân ⁶ ve zengîler elinde şayruluk ve ölüm ⁷ çok ola ammâ yıl ahîrinde ⁸ hayırlar ola bî-kudreti'llahi ta'âlâ. ⁹ temmeti 'l-kitâb bi-'avni 'llâhi 'l-maliki 'l-vahhâb va ilayhi 'l-merci'i ¹⁰ va 'l-maâb va 'l-ğamdu lillâhi rabbi 'l-'âlamîn katabahu 'l-'abdu'l-fakîri ¹¹ 'l-ğakîr al-mahyâyi'l-mârit (??) al-latîf Yûnus bin Sağğâ 'afa'llâhu 'anhumâ ¹² târih ¹³ 841 ¹⁴ fi'l-evâili ¹⁵ şevvâli mübârek

ABOUT A NEW MELHAME: KİTÂB-I USÛL-İ MELHAME

ABSTRACT

Melhame, whose dictionary meaning is "bloody and great war, battle", emerged as a literary and folkloric genre based on the interpretation of events and situations that will/could occur based on natural events, and has attracted the attention of human beings throughout the ages. Human beings, who sleep with nature, wake up with nature, feed with nature, in short, live with nature, have shown interest in this species and have tried to organize their social life within the framework of these predictions. In the melhames, which can also be considered as books of meteorological and astrological information, the twelve months of the year and the effects of astrological events that will occur during this period on people and the world in the future are mentioned. The subjects of the works, which deal with many natural events such as rain, solar eclipses, earthquakes and thunder, have a remarkable content.

Although it is a type of "yıldızname", the fact that social issues rather than personal issues are discussed in melhames, unlike the genres written in the "yıldızname" tradition, requires this genre to have an interdisciplinary nature. In terms of their content, the poems provide important information primarily about astronomy, then medicine, botany, and the culture and management of ancient civilizations, and also reveal the vocabulary related to these fields in the language in which they are written. There are many copies of the genre, the first examples of which were found through translation from Persian in the Old Oghuz Turkish Period in the 15th century, both at home and abroad.

The manuscript that is the subject of the study is an example of prose melhame that is made available digitally by Harvard University's Houghton Library and is in MS Turk catalog number 13. The name of the work is Kitâb-ı Usûl-i Melhame. The work written by Yunus bin Sakka has 22 leaves. It was written in a clear and legible naskh style. In the copy, which is missing from the beginning, only comments about the three months are included, contrary to the melhame tradition.

The work, dated to the year 841 Hijri, is one of the first examples of the genre in Turkish. The work, which generally reflects the spelling, phonetic and morphological characteristics of Old Oghuz Turkish, also shows that Turkish, in terms of vocabulary, is capable of covering terms related to botany, medicine, astronomy and state administration in the 15th century. In the study where general information about writing is given, the place of writing among the melhames, language features and vocabulary will be emphasized.

Keywords: Melhame, melhame-name, interpretation, natural events, Old Oghuz Turkish.